

Jul
i Den Gamle By

JULETUR PÅ EGEN HÅND

Forløb om julens traditioner | 0. – 7. klasse

Den Gamle By

Introduktion

I dette forløb på egen hånd med klassens egen lærer, føres børnene gennem Den Gamle By som er pyntet op til jul og man kan kigge ind ad vinduerne og mærke julestemningen. Forløbet er bygget op omkring fortællinger og samtaler om juletraditioner før og nu. Læreren guider børnene igennem byen og stopper undervejs op på steder, som lægger op til en god fortælling.

Det er en god ide at læreren på forhånd har øvet fortællingerne mundtligt, da fortællinger fanger børnene bedst, når de fortælles frit frem for at blive oplæst, men de kan også sagtens læses højt.

Vi har desuden lavet en række før- og efteropgaver, som man har mulighed for at arbejde med hjemme på skolen eller bruge som inspiration. Opgaverne kan differentieres alt efter alder.

**HUSK til besøget på egen hånd:
Lærervejledning til 'Juletur på egen hånd'
Print kort over Den Gamle By**

Afvikling af forløbet

Turen her foregår rundt omkring i gader og baggårde, men undgår indendørs udstillinger, da der i julesæsonen kan være mange gæster. Derfor begynder denne tur ved indgangen, når lærere og elever er kommet igennem billetsalget. Det kan være en god idé at dele klassen op i to hold, hvis der er to lærere med.

Læreren står for at afvikle forløbet med eleverne, som følges med deres lærer hele vejen gennem turen.

Læreren har mulighed for at tilpasse de enkelte spørgsmål til elevernes niveau. Hvis der i klassen er elever, der har andre måder at fejre julen eller en anden højtid på, vil det vil dette undervisningsmateriale være ideelt at bruge til at reflektere overforskelle og ligheder på tværs af religion og kultur. Lad eleverne opleve, diskutere og gætte sig frem til svarene på spørgsmålene.

Formål

- At eleverne får kendskab til historien bag og udviklingen af de traditioner, der knytter sig til fejringen af juleaften i Danmark.
- At eleverne forstår sammenhængen mellem den kristne jul, dens symboler og den symbolik, der findes i julen.
- At eleverne får en fornemmelse af og kan adskille det kristne og det verdslige indhold i de danske juletraditioner
- Forløbet er tværfagligt og kan med fordel inddrages i følgende fag: Dansk, kristendom, historie og billedkunst.

Lærervejledning

Juletur på egen hånd

Undgå trængsel ved indgangen – saml eleverne hen til et sted hvor der er plads og fortæl lidt om Den Gamle By:

Fortæl

Den Gamle By er et købstadsmuseum. Husene her i byen blev oprindeligt bygget et andet sted, i en anden købstad. En købstad er en by, hvor der var marked, og hvorman måtte handle. For mere end 100 år siden var der en lærer (Peter Holm), der fik en god ide. Han ville lave et museum med gamle huse, der kom fra en købstad. I starten var der kun få huse og intet museum, men snart fik de samlet flere huse til, og det begyndte at ligne en by. Siden er der kommet rigtig meget mere til, og nu er byen delt op i tre perioder: 1800-tallet, 1927 og 1974. Når man går rundt i gaderne kan man se forskellene på hvordan folk boede. Vi skal nu på Juletur i Den Gamle By, hvor vi skal finde ud af hvordan man holdt jul i 1800-tallet, i 1927 og i 1974.

Den lille pige med svovlstikkerne

Rute

Gå til hjørnet Navnløs/Vestergade. Lad børnene kigge ind ad vinduerne til familien i **Lille Rosengården**. Enkelte kan gå ind ad døren og se.

Samtale

- Kan man se i huset, at det er ved at være jul? Hvilke tegn?

- Hvordan tror I, at julen er for pigen, der sidder ved bordet?
- Hvordan mærker hun at det er jul?

Rute

Gå ned ad gaden og ind i **Tobaksgården**, her kan I læse eventyret om Den lille pige med svovlstikkerne.

Den lille pige med svovlstikkerne

H.C. Andersen, 1846

Fortæl

Det var så grueligt koldt; det sneede og det begyndte at blive mørk aften; det var også den sidste aften i året, nytårsaften.

I denne kulde og i dette mørke gik på gaden en lille, fattig pige med bart hoved og nøgne fødder; ja hun havde jo rigtig nok haft tøfler på, da hun kom hjem fra; men hvad kunne det hjælpe! Det var meget store tøfler, hendes mor havde sidst brugt dem, så store var de, og dem tabte den lille, da hun skyndte sig over gaden, i det to vogne fór så grueligt stærkt forbi; den ene tøffel var ikke at finde og den anden løb en dreng med; han sagde, at den kunne han bruge til vugge, når han selv fik børn.

Der gik nu den lille pige på de nøgne små fødder, der var røde og blå af kulde. I et gammelt forklæde holdt hun en mængde svovlstikker og ét bundt gik hun med i hånden. Ingen havde den hele dag købt af hende. Ingen havde givet hende en skilling. Sulten og forfrossen gik hun og så så forkuet ud, den lille stakkel! Snefnuggene faldt i hendes lange gule hår, der krøllede så smukt om nakken, men den stads tænkte hun rigtignok ikke på. Ud fra alle vinduer skinnede lysene og så lugtede der i gaden så dejligt af gåsesteg; det var jo nytårsaften, ja det tænkte hun på.

Henne i en krog mellem to huse, det ene gik lidt mere frem i gaden end det andet, der satte hun sig og krøb sammen; de små ben havde hun trukket op under sig,

men hun frøs endnu mere og hjem turde hun ikke gå, hun havde jo ingen svovlstikker solgt, ikke fået en eneste skilling. Hendes far ville slå hende, og koldt var der også hjemme, de havde kun taget lige over dem og der peb vinden ind, skønt der var stoppet strå og klude i de største sprækker. Hendes små hænder var næsten ganske døde af kulde. Ak! en lille svovlstik kunne gøre godt. Turde hun bare trække én ud af bundtet, stryge den mod væggen og varme fingrene.

Hun trak én ud, "ritsch!" hvor spruttede den, hvor brændte den! Det var en varm, klar lue, ligesom et lille lys, da hun holdt hånden om den; det var et underligt lys! Den lille pige syntes hun sad foran en stor jernkachelovn med blanke messingkugler. Ilden brændte så velsignet, varmede så godt! Den lille pige strakte allerede fødderne ud for også at varme disse – da slukkedes flammen, kachelovnen forsvandt – hun sad med en lille stump af den udbrændte svovlstik i hånden.

Ildstedet i Møntmestergården

En ny blev strøget, den brændte, den lyste, og hvor skinnet faldt på muren, blev denne gennemsigtig; hun så lige ind i stuen, hvor bordet stod dækket med en skinnende hvid dug, med fint porcelæn, og dejligt dampede den stegte gås, fyldt med svesker og æbler! Og hvad der var endnu prægtigere, gåsen sprang fra fadet, vraltede hen af gulvet med gaffel og kniv i ryggen; lige hen til den fattige pige kom den; da slukkedes svovlstikken og der var kun den tykke, kolde mur at se.

Hun tændte en ny. Da sad hun under det dejligste juletræ; det var endnu større og mere pyntet, end det, hun gennem glassdøren havde set hos den rige købmand, nu sidste jul. Tusinde lys brændte på de grønne grene og brogede billeder, som de der pynter butiksvinduerne, så ned til hende. Den lille pige strakte begge hænder i vejret - da slukkedes svovlstikken; de mange julelys gik højere og højere, hun så at de nu var klare stjerner, én af dem faldt og gjorde en lang ildstribе på himlen. "Nu dør der én!" sagde den lille, for gamle mormor, som var den eneste, der havde været god mod hende, men nu var død, havde sagt: når en stjerne falder, går der en sjæl op til Gud.

Hun strøg igen en svovlstik mod muren, den lyste rundt om, og i glansen stod den gamle mormor, så klar, så skinnende, så mild og velsignet. "Mormor!" råbte den Lille, "O tag mig med! jeg ved, du er borte, når svovlstikken går ud; borte ligesom den

varme kakkelovn, den dejlige gåsesteg og det store velsignede juletræ!" - og hun strøg i hast den hele rest svovlstikker, der var i bundtet, hun ville holde på mormor. Og svovlstikkerne lyste med en sådan glans, at det var klarere end ved den lyse dag. Mormor havde aldrig før været så smuk, så stor; hun løftede den lille pige op på sin arm, og de fløj i glans og glæde, så højt, så højt; og der var ingen kulde, ingen hunger, ingen angst, - de var hos Gud!

Men i kroen ved huset sad i den kolde morgenstund den lille pige med røde kinder, med smil om munden - død, frosset ihjel den sidste aften i det gamle år. Nytårmorgen gik op over det lille lig, der sad med svovlstikkerne, hvoraf et knippe var næsten brændt. Hun har villet varme sig! sagde man. Ingen vidste, hvad smukt hun havde set, i hvilken glans hun med gamle mormor var gået ind til nytårs glæde! "Se det kunne være historien om den fattige pige, vi så i det første hus."

Lad dem reagere på historien. Snak om fattigdom, fattigdomsbegrebet i nutiden, fattigdomsgrænser.

Samtale

- Findes der børn/familier i dag, der er så fattige?

Højt fra træets grønne top

Peter Faber, 1847

Jul
i Den Gamle By

Rute

Gå videre ned ad Vestergade og stop ved skrædderen, der bor i det sidste hus på højre hånd inden hjørnet.

Gå til **Algade** på vej på mod **Torvet** og find ind i **Borgmestergårdens gård**. Her fortælles om Peter Faber.

Fortæl

Derovre i hjørnet af Borgmestergårdens gårdsplads, hvor døren står åben, der er en fin stue, der skal få os til at tænke på Peter Faber. En af de mest kendte danske julesange er 'Højt fra træets grønne top'. Teksten blev skrevet som lejlighedssang til familiens jul i 1847 af Peter Faber (1810-1877).

Sangen vises hér i den oprindelige udgave med titlen 'Juletræet'; Sang for Börn. De tre børn i de første vers var hans brors børn, Frandsine Petrine (2½ år), Peter (7 år) og Anna Margrethe (9½ år). Lotte og Hanne var formodentlig hans niece og guddatter. Det sjette vers – om Peter Fabers egen søn William på knap et år – synges i dag meget sjældent. Verset om Hendrik med fanen blev skrevet til i forbindelse med, at sangen blev udgivet som skillingsviser. Hendrik symboliserer således en lille tapper landsoldat, og han blev skrevet ind under indtryk af Treårskrigen (1848-50).

Kilde: danmarkshistorien.dk

Peter Fabers juletræ i Borgmestergården

'Juletræet', Sang for Børn

Peter Faber, 1847

1.

Høit fra Træets grønne Top
Straaler Juleglandsen;
Spillemand, spil lystig op,
Nu begynder Dandsen.
Læg nu smukt din Haand in min,
Ikke rør ved den Rosin,
Først maa Træet vises,
Siden skal det spises.

2.

Se Børnlil, nu gaaer det godt,
I forstaaer at trave,
Lad den lille Sine blot
Faae sin Julegave.
Løs kun selv det røde Baand,
Hvor du ryster paa din Haand!
Naar du strammer Garnet!
Qvæler du jo Barnet.

3.

Peter har den Green saa kjær,
Hvorpaa Trommen hænger;
Hvergang han den kommer nær,
Vil han ikke længer.
Hvad du ønsker, skal du faae,
Naar jeg blot tør stole paa,
At du ei vil tromme,
Før min Sang er omme.

4.

Anna hun har ingen Ro,
Før hun faaer sin Pakke:
Fire Alen Merino
Til en Vinterfrakke.
Barn! du blier mig alt for dyr,
Men da du saa propert syer,
Spare vi det atter,
Ikke sandt, min Datter?

5.

Denne Fane ny og god
Giver jeg til Hendrik;
Du er stærk og du har Mod,
Du skal være Fændrik
Hvor han svinger Fanen kjækt!
Børn! I skylde ham Respekt;
Viid det er en Ære:
Dannebrog at bære.

6.

Træets allerbedste Ziir
Skal min William have;
Paa det blanke Guldpaapiir
Maa du gjerne gnave.
Vær forsigtig og giv Agt,
Indenfor er noget lagt,
Som du ei maa kramme,
Det er til din Amme.

7.

O hvor er den blød og rar,
Sikken deilig Hue,
Den skal sikkre Bedstefa'er
Imod Frost og Snue;
Lotte hun kan være stolt,
Tænk jer, hun har Garnet holdt,
Det kan Hanne ikke,
Hun kan bare strikke.

8.

Børn! nu er jeg bleven træet
Og I faaer ei Mere,
Moder er i Kjøkkenet,
Nu skal hun traktere.
Derfor faar hun denne Pung,
Løft engang, hvor den er tung!
Julen varer længe,
Koster mange Penge.

Kamma Rahbeks jul

Aalborggården, 1808

Jul
i Den Gamle By

Rute

Gå ud af Borgmestergården og hen over Torvet. Søndergade markerer overgangen til 1927, men inden I tager fat på det nye århundrede, skal I kigge ind ad vinduerne til Kamma Rahbeks stue, hvor hun er ved at lave hjemmelavede gaver.

Det er **vindue nr. 4 og 5 i Søndergade**.

Hjemmelavede gaver i Aalborggården

Fortæl

Kamma og Knud Rahbek købte Bakkehuset på Frederiksberg, hvor guldalderens danske forfattere og kunstnere mødtes i Kamma Rahbeks salon til enkle traktementer og samtale. Bakkehuset var et uformelt kulturcenter.

Det var i høj grad kunstnere og forskere, som tog til Bakkehuset. Denne kreds var Guldalderens elite. Blandt gæsterne i Bakkehuset var f.eks. Adam Oehlenschläger, Jens Baggesen, Sophie Ørsted, Poul Martin Møller, N.F.S. Grundtvig, B.S. Ingemann, H.C. Andersen, P. O. Brøndsted, J.M. Thiele og Johan Ludvig Heiberg samt hele hans familie.

Kamma Rahbek var desuden en flittig brevsriver. Flere af hendes brevvekslinger er udgivet. Hun var kunstnerisk begavet: hun lavede dekorative æsker, der ofte fremstillede et af tidens emner. Æskerne var nyttige og smukke, og Kammass gæster deltog også ofte i æskemageriet.

Rute

Når I har kigget lidt ind ad vinduerne, går I tilbage til Torvet og ind i smøgen **bag Møntmestergården**. Her er også toiletter!

Her er plads til en snak om hjemmelavede gaver.

Samtale

- Hvad var det for nogle gaver, I så inde i stuen?
- Laver I selv gaver? Til hvem? Er det svært?
- Tror I børnene blev glade for de gaver, de fik i sangen 'Højt fra træets grønne top'? Ville du blive glad for én af de gaver fra sangen?
- Hvad betyder gaver?
- Hvad betyder det at give til hinanden?

Fortæl

I MEGET gamle dage brugte man gaver til at knytte sine tjenestefolk tættere til sig, altså at forpligte dem. Hvis den rige mand havde givet sin tjener eller livvagt en værdifuld ting (ud over løn eller mad og bolig), ville den tjener formentlig passe endnu bedre på sin herre/sin arbejdsgiver. I dag giver vi også gaver, både til jul og andre fester.

Samtale

- Hvad betyder gaver i vores tid?
- Hvordan forpligter de modtageren af gaverne?

Rute

Gå ud på Søndergade igen. Gå hen til **boghandel** og **isenkræmmer**.

Samtale

- Kig på vinduerne, hvordan er der julepyntet her?
- Kig på gaden, kan man se at det er ved at være jul?

Rute

Fortsæt over til **Schous Sæbehus**.

Samtale

- Hvordan kan man se her, at julen nærmer sig?
- Hvilken ting kunne du finde på at købe som julegave hos boghandleren? Hos isenkræmmeren? I Schous Sæbehus?

Rute

Afslut juleturen i **gågaden i 1974-kvarteret**, hvor I kan se hvordan man pyntede til jul i gaden og butikkerne.

I er rejst fra 1800-tallet og frem til 1974, og rejser nu videre frem til nutiden. For 200 år siden var julen et lyspunkt i den mørke tid med god mad. Julen i dag er et lyshav, hvor maden stadig er vigtig, og hvor gaver nu betyder rigtig meget. Turen har vist jer noget om juletraditioner før og nu, og for rigtig mange familier hører det med til deres juletraditioner at tage en tur i Den Gamle By! Hvis I selv skal på besøg med jeres familie her i købstaden, kan I nu vise dem rundt og fortælle, hvad I har lært i dag!

Rigtig god jul!

Opgaver

Før undervisningen i Den Gamle By

Hvad?	Hvordan?	Hvorfor?
Eleverne laver en fælles mind-map om jul	Eleverne kan lave mindmap i fællesskab på tavlen eller arbejde i grupper. Børnene skriver og tegner alt det som de kommer til at tænke på når man siger "jul". Det kan være ord, sætninger, stemninger eller andre ting, som minder dem om jul. Øvelsen kan udvides med, at de søger viden på juletraditioner og kristne symboler.	Øvelsen aktiverer børnenes for forståelse om julen og derigennem øge deres egen indsigt i den nye viden, som de vil få undervejs i forløbet.
Julebrev fra bedsteforældrene Bedsteforældrenes barndomserindringer om jul.	Børnene skal tage kontakt til en bedsteforælder, og bede dem om at skrive et brev, hvor bedsteforældrene fortæller om juletraditioner fra deres barndom. Gem brevene i en æske, hæng dem dekorativt op på en snor eller lign. Træk et brev hver dag i december til oplæsning for hele klassen.	Eleverne får mulighed for at spejle sig i bedsteforældrenes fortællinger og dermed få mulighed for at kunne finde ligheder og forskelle i forhold til juletraditioner dengang og i dag.
Hvorfor fejrer vi jul?	Søg viden og tal sammen om, hvorfor vi fejrer jul i Danmark. Film: faktalink.dk/julen-faktalink-light Tekst: historie-online.dk/temaer-9/arstidens-skikke-14-14-14/jul-32-32/hvorfor-holder-vi-jul	Gennem opgaven får eleverne kendskab til julens fortællinger om Jesu fødsel.

Opgaver

Under besøget i Den Gamle By

Hvad?	Hvordan?	Hvorfor?
Tegn eller tag et foto	Tegn eller tag et foto af det sjoveste, flotteste, underligste eller mest fortryllende du har set på din juletur gennem Den Gamle By.	Billederne kan fastholde nogle af børnenes oplevelser fra Den Gamle By, og kan bruges som efterbearbejdning på forskellige måder.

Efter undervisningen i Den Gamle By I

Hvad?	Hvordan?	Hvorfor?
Fremlæg jeres tegning eller foto	Samtal om og begrund hvorfor I har valgt netop dette billede. Reflekter over jeres oplevelser og fokuser gerne på juletraditioner før- og nu samt forandringsprocesser i samfundet.	Øvelsen kan fastholde oplevelsen fra besøget i Den Gamle By.

Opgaver

Efter undervisningen i Den Gamle By II

Hvad?	Hvordan?	Hvorfor?
Huskeleg om oplevelser fra juleturen	<p>Stå i rundkreds og skiftes til at kaste en bold til hinanden. Hver gang med modtager bolden, skal man sige noget, som relaterer til juleturen i Den Gamle By.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sig en ting, som du husker fra juleturen (her kan alt bruges... en stige, bindingsværkshus, stjerne, kræmmerhus, lysedug...) • Sig et tillægsord, som beskriver en stemning fra juleturen • Find gerne selv på andre ord...	<p>Huskelegen kan fastholde oplevelsen fra besøget i Den Gamle By og kan være en god indledning til at reflektere over besøget.</p>
Hjemmelavede julegaver Fold juleæsker	<p>Lav hjemmelavede julegaver. Start gerne med at planlægge hvilke gaver, som du selv vil lave i år.</p> <p>Her er et eksempel på hvordan du kan folde en fin æske, som Kamma Rahbek fra Bakkehuset: ideskyen.dk/foldet-aeske</p>	<p>I en tid med fokus på forbrug, giver det mening at sætte tempoet ned for en stund og få idéer til hvordan man selv kan lave julegaver af billige materialer.</p>

Opgaver

Efter undervisningen i Den Gamle By III

Hvad?	Hvordan?	Hvorfor?
Skriv ønskesedler	Skriv dine juleønsker ned på en liste og giv ønskesedlen til din familie. Skriv det flot ind på smukt papir. Du må gerne dekorere ønskesedlen.	Formidlingsøvelse med fokus på idégenerering og præsentation. For nogle børn kan det være svært at overskue hvad man kan ønske sig, og har brug for at brainstorme, nogle har måske så mange idéer, at der skal sorteres i ønskerne. Lad børnene overveje, hvordan de bedst muligt kan præsentere sine julegaveønsker og lad dem inspirere hinanden. De helt små kan evt. tegne julegaver i stedet for at skrive.
Søg yderligere viden om dansk jul i 300 år	Den medfølgende artikel 'Dansk jul i 300 år' giver et godt indblik i baggrunden for den danske juls historie og dens traditioner.	Denne artikel er ment som baggrundsmateriale til læreren, men kan også bruges til emnearbejde med fremlæggelser af forskellige temaer fra artiklen.